

PARİS BARIŞ KONFERANSI'NDA YUNAN TALEPLERİ ve BÜYÜK GÜÇLERİN TUTUMU

Mehmet Sait Dilek*

Özet

İtilaf Devletleri, I. Dünya Harbi sonrasında barışı sağlayacak antlaşmaların taslağını hazırlamak amacıyla Paris'te biraraya gelmişlerdi. İngiltere, Fransa, ABD, İtalya ve Japonya zirve diplomasisi çerçevesinde önce Onlar Konseyi'ni daha sonra da Dörtler Konseyi'ni toplama kararı alarak birçok devletin geleceğini belirleyecek olan konu başlıklarını gündeme almışlardı.

Yunanistan ise I. Dünya Harbi'nde yapmış olduğu mücadelenin karşılığında müttefiklerden toprak talep etmekteydi. Özellikle Yunan heyetinde yer alan E. Venizelos memorandumlar, mektuplar, röportajlar, istatistikler ve haritalarla Yunan tezini konferansa kabul ettirmeye çalışıyordu. Nitekim Paris Barış Konferansı'nın 3-4 Şubat 1919 tarihli oturumlarında; Epir yöresinin kuzeyi, Ege Adaları, Trakya ve Batı Anadolu Yunan heyeti tarafından talep edilmiş ve neticesinde "Yunan İşleri Komisyonu'nun" kurulmasına karar verilmişti. Bu çalışmada, Yunanistan'ın beklentilerine ve büyük güçlerin yaklaşımlarına konferans tutanakları esas alınarak değinilecektir.

Anahtar Sözcükler: Yunan İşleri Komisyonu, Zirve Diplomasisi, Venizelos, Lloyd George, Amiral Bristol.

Abstract

The Allied Powers met in Paris to prepare the draft of the treaties which would build peace after the First World War. Within the frame of summit diplomacy, England, France, the US, Italy and Japan put many issues which would shape the future of many states on the agenda by taking the decision to convene first the Council of Ten then the Council of Four.

As for Greece, it was demanding territory from the representatives of its allies in return for the struggle it carried out during the First World War. In particular, E. Venizelos, who was in the Greek delegation, was trying to put across the Greek thesis by the means of memorandums, letters, interviews, statistics and maps. Hence, in 3-4

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, mehmetsaitdilek@gmail.com.

Bu makale Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi "Berlin Konferansından Günümüze Büyük Güçler ve Türkiye I. Uluslararası Tarih Sempozyumu'nda" (12-14 Ekim 2011) bildirinin gözden geçirilmiş biçimidir.

February session of the Paris Peace Conference, the north of Epir area, the Aegean Islands, Thrace Region and Western Anatolia were demanded by the Greek delegation and "Greek Committee" was decided to be established as a result. In this study, the expectations of Greece and the attitude of the great powers will be examined on the basis of the conference reports.

Key Words: Greek Committee, Summit Diplomacy, Venizelos, Lloyd George, Admiral Bristol.

Müttefik Devletler, I. Dünya Harbi esnasında İttifak Devletlerine karşı ortak hareket edebilmeyi menfaatleri gereği ilke edinmiş, dolayısıyla bu konuda büyük ölçüde başarılı olmuşlardı. Ancak harbin sona ermesiyle birlikte galip devletler arasında uzlaşan menfaatlerin yerini çatışan menfaatlerin alabileceği öngörülmüştü. Dolayısıyla muhtemel fikir ayrılıklarını kendi aralarında en aza indirip, barış taslağını bir an önce mağlup devletlere dikte edebilmek için diplomatik görüşmeler dönemine geçme kararı alınmıştı. Bu kapsamda Selanik, Mondros, Villa Gusti ve Rethondes mütarekeleri imzalanarak ilk diplomatik adım atılmıştı (Ellis,1929:496).

İtilaf Devletleri ikinci adım olarak ise savaşı bitirecek olan antlaşmaların taslağını hazırlamak maksadıyla Paris'te konferans düzenleme kararı almışlardı. Konferansta barışa ve adalete dair yeni bir düzenin kurulacağına yönelik açıklamalar yapıldığı halde büyük güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda yanlı kararlar almaya başlaması tarafların ortak noktada hareket edebilme imkanını zorlaştırdı. Öyle ki Paris'te adalet, eşitlik ve konferans diplomasisine ters düşecek şekilde iktisadî, siyâsî ve askerî kısıtlamalar içeren antlaşma taslakları tek taraflı olarak gündeme getirilmişti. Bu arada Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos da ülkesinin tarihi emellerini gerçekleştirebilmek için Paris Barış Konferansı öncesinde diplomatik faaliyetlere başlamıştı. Nitekim Venizelos, 2 Kasım 1918'de İngiltere Başbakanı Lloyd George'a gönderdiği mektupta aşağıdaki noktalara değinerek İngiltere'nin desteğini istemekteydi: *"Yunanistan'ın oldukça büyüebilmesi, ancak Batı Anadolu'daki Yunan parçasının kaderini, Yunanistan'a ilhak suretinde düzenlemekle mümkündür. Eğer Yunanistan'ın inkişafı bu cihette vaki olmazsa, Trakya tarafında vaki olmak ve hudutları Karadeniz'e kadar genişletmek lazımdır. Fakat bu çözüm yolu, Batı Anadolu'ya doğru genişlemenin çıkaracağından, daha büyük engellere çarpacaktır. Anadolu'nun batı kısmının Yunanistan'a verilmesi, müttefiklerin prensipleri açısından da zaruridir"*(Bilsel, 1998: 238-240).

Yunan kamuoyunun beklentileri ise daha geniş bir araziye hâkim olma isteği çerçevesinde şekilleniyordu. Öyle ki Atina'daki İngiliz Elçisi Lord Granville, Yunan toprak taleplerinin abartılı olduğu hakkında 17

Kasım 1918'de Atina basınına dayanarak şu raporu vermekteydi: *"Oniki Ada, Kıbrıs, Trakya, Batı Anadolu kıyılarını, hatta birçokları İstanbul'u ve Anadolu'nun kuzey kıyılarını istiyorlar. Mesele halkın menfaati bakımından ele alınacak olduğu takdirde, ellerindeki toprakları şimdiye kadar idarede pek öyle olağanüstü bir kabiliyet gösterememiş olan Yunanlıların bu kadar milyon halkı akıllıca ve şefkatle idare edebileceklerinden doğrusu şüphe edilebilir"* (Sonyel, 2008: 64-65; Jaeschke, 1991: 50).

Yunan dış politika aktörleri, Osmanlı Devleti'nin artık karşılarında duramayacağını düşünerek emellerini gerçekleştirmek için özellikle İtalya faktörünü değerlendirmeye tâbi tutmaya başladılar. Bu kapsamda Venizelos, konferans esnasında İtalya ile gerginlik yaşayabileceklerini düşünerek İtalya Başbakanı Vittorio Emanuele Orlando ile Aralık 1918'de Roma'da görüştü. İki taraf arasında konferanstan önce imzalanacak anlaşmanın faydalarından söz eden Venizelos, uzlaşma için İtalya Dışişleri Bakanı Sonnino'ya da müracaat etti. Sonnino, *"Aynı yerleri isteyen iki devlet arasında nasıl bir anlaşma yapılabileceğini anlamadığını ve İtalya'nın tavizler almadıkça isteklerinden vazgeçemeyeceğini"* söyleme gereği duydu (Çelebi, 2002: 43; Macmillan, 2004: 341).

Venizelos diplomatik faaliyetlerde bulunurken; Paris şehrinde ise hazırlıklar tüm hızıyla devam ediyordu. İlk olarak konferans esnasında uygulanacak kurallar 15 madde halinde belirlendi. Buna göre; ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya tüm oturumlara ve komisyonlara katılma hakkı elde etmiş olup Yunanistan'ın da içinde bulunduğu diğer devletler ise sadece kendi özel sorunlarıyla ilgili oturumlara katılabileceklerdi (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III,1943: 172).

18 Ocak 1919'da açılan Paris Barış Konferansı'nda zirve diplomasisi yoluyla ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya devletlerinin başkan ve dışişleri bakanlarından oluşan Onlar Konseyi kapsamında görüşmeler başladı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, IV, 1943: 1). Akabinde Japonya dışındaki devletlerin başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Dörtler Konseyi toplantılar gerçekleştirerek faaliyetlerine devam etti (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 1). Bu yüzden de Yunanistan, konferansta alınacak kararların ulusal çıkarlarına uygun olması için özellikle İngiliz, Fransız ve Amerikan delegasyonlarını etkileme stratejisi izledi.

Paris'te Osmanlı topraklarının kaderiyle ilgili önemli kararlar alındığı halde Osmanlı Devleti kurallar gereği masada direkt olarak yer alamayacak ve kendini istediği gibi savunamayacaktı. Dolayısıyla Yunan delegasyonunun toprak taleplerinin karşısına sadece İtalya çıkabilecekti. Bu sebeple Yunanistan konferansa uzman kişilerden oluşan bir heyetle katılma kararı almış olup Başbakan Eleftherios Venize-

los ve Dışişleri Bakanı Nicolas Politis'i tam yetkili temsilci statüsünde görevlendirmişti. Delegeler ve teknik danışmanlar: A.Michalakopoulos ve L. Coromilas'tı. Politik ve diplomatik sorunlar: C. Rentis, R. Raphael, S. Marchetti, A. Negropontis; Yasal sorunlar: M. Kebedgy; Askeri sorunlar: A. Mazarakis; Deniz sorunları: N. Botassis; İş sorunları: I. Sophianopoulos; Mali sorunlar: M.Andreades, A. Mylonas; Ticari ve Ekonomik sorunlar: N. Speranza, K. Varvaressos; Sanayi sorunları ve Bayındırlık işleri: A. Politis, M. Caramanos tarafından takip edilecekti (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 37-38).

Aralık 1918'de Paris'e giden Yunan heyeti içerisinde en etkin rol oynayan Venizelos'tu. Venizelos, memorandumlar, mektuplar, röportajlar, istatistikler ve haritalarla Yunan tezini konferansa kabul ettirmeye çalışmaktaydı (Macmillan, 2004: 341-342). Yunanistan'ın izlediği bir diğer strateji de talep ettiği topraklarda gayrimüslimlerin hayatlarının tehlikede olduğuna dair beyanlarda bulunmaktaydı. Öyle ki ABD'deki Yunan Elçiliği, Trakya ve Anadolu'da yaşayan Hristiyanlara, Türkler tarafından kötü muamele yapıldığını iddia eden raporların kendilerine ulaştığını ABD Dışişleri Bakanlığına ileterek bu konuda önlem alınmasını talep etmişti. Böylece Yunanistan, toprak emellerine kavuşmak için ABD'yi gerçek dışı raporlarla etkisi altına almaya çalışmaktaydı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, II, 1942: 276-277).

Türklerin Anadolu'da bir kıyım hareketi başlatacağına dair ortalıkta dolaşan söylentiler bizzat Yunanistan tarafından çıkarılmış ve abartılı bir biçimde İngiliz Dışişleri Bakanlığına da bildirilmişti. Yunan Devleti, bu tarz politika ile dünya kamuoyunu daha kolay etkisi altına alarak Batı Anadolu'da askerî harekâta zemin hazırlamak istemekteydi. Öyle ki İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe, tamamen Rum kaynaklarından bu konuda çok raporlar aldığını hatta Yunan Yüksek Komiserliği'nden gelen yeni kırım başlatılacağına dair ısrarlı iddiada bulunulması üzerine kışlalarda askerlerin hazır bekletildiği ancak yapılan soruşturma neticesinde bu haberin doğrulanmadığını ifade etmekteydi (Sonyel, 1995: 34).

YUNAN TALEPLERİ VE BÜYÜK GÜÇLERİN TUTUMU

Yunanistan, Osmanlı topraklarına yönelik taleplerini 30 Aralık 1918 günü resmen açıklama gereği duydu. Venizelos tarafından sunulan, İngilizce ve Fransızca olarak yayımlanmış muhtıra, Türkiye üzerindeki Yunan emellerini göstermesi açısından önem arz etmektedir (Venizelos, 1919: 2-27; Kitsikisis, 1964: 26). Bu muhtırada talep edilen yerler, Paris Barış Konferansı'nda Venizelos'un katıldığı toplantılarda da gündeme getirildi. Venizelos, Paris Barış Konferansı'nın 3 ve 4 Şubat 1919 tarihli oturumlarında toprak isteklerini; 1-Epir yöresinin kuzeyi, 2-Ege

Adaları, 3-Trakya 4-Batı Anadolu olmak üzere sınıflandırmıştı. Yunan heyeti, taleplerinde Wilson Prensiplerinin 12. maddesini esas aldığı iddia ederek bu taleplerin haklılığını kanıtlamak için tek taraflı nüfus bilgileri ve haritalar kullanmaktaydı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 867-870; Helmreich, 1996: 27-29). Bu arada ABD Başkanı Wilson, rakamlardan şaşırmış olsa gerek ki Venizelos'a; "*Türklere ait rakamların Fener Patrikhanesi'nden mi yoksa Türk resmi kaynaklarından mı alındığını*" sordu. Venizelos ise cevap olarak; "*Yunan din adamlarından bu bilgileri aldığını ve onların da resmî Türk istatistiklerinden faydalandıklarını düşündüğünü*" söyledi. Yunan makamları abartılı rakamlar vererek büyük güçlerin isteklerini kabul etmesini sağlamaya çalışmaktaydı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 872).

Yunanistan, kendi iç siyasal dinamiklerinin geniş toprak taleplerini konferans esnasında bir nebze de olsa dizginlemeye çalıştı. Örneğin İstanbul'da 360.000 Rum'un bulunduğunu iddia eden Yunan heyeti, İstanbul konusunda herhangi bir taleplerinin olmadığını vurgulamaktaydı. Çünkü Venizelos, o günlerde uluslararası yönetime devredilmesi düşünülen İstanbul'a hakim olma şansının az olduğunu varsayarak bu tavrıyla İngiltere'nin desteğini arkasına almayı planlıyordu. Bununla beraber Venizelos, Türklerin İstanbul'dan çıkarılıp yeni başkentlerinin Konya veya Bursa olmasını da teklif etmekteydi (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 865). Bu teklif, şartlar oluştuğunda Yunanistan'ın İstanbul'a sahip olmak isteyebileceğini gösteren bir hamleden ibaretti.

Venizelos'un talepleri arasında dikkat çeken bir diğer husus da Pontus Rumları'yla ilgili herhangi bir istekte bulunmamasıydı. Venizelos'a göre; kurulacak bir Ermenistan, Vilayat-ı Sitte'den başka, Rus Ermenistan'ı, Çukurova ve Trabzon'u da içine almalıydı. Oysa Trabzon, Pontusçu Rumların vazgeçemedikleri yerlerden biriydi. Venizelos, ilkin Trabzon'u Ermenilere vererek; Ermeni lobisinin dolayısıyla büyük güçlerin desteğini sağlamayı amaçlamıştı. Venizelos ikinci olarak, Yunanistan'ı anayurdundan çok uzaktaki bir kısım Rum'un Türklere karşı korunması sorumluluğundan kurtarıyordu. Üçüncü olarak, bu proje uygulamaya konulduğu takdirde; Türklere verilmesi düşünülen küçük toprak parçasının etrafı "Çevreleme politikasına" benzer tarzda kuşatılmış olacaktı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 872-873; Kitsikisis, 1964: 31-32; Helmreich, 1996: 29).

Venizelos, 3 Şubat 1919 günü Onlar Konseyi'nde "Kıbrıs Adası" konusuna da değinerek neden kesin bir talepte bulunmadıklarını özetle aşağıdaki metinde sunmuştu. "*Bunu yapmayısımızın çeşitli sebepleri vardır. En önemlisi elli yıl önce İyonya Adalarını vermek suretiyle Yunan Krallığı'nın büyümesine yardım eden ilk devlet niteliğini kazanan ve*

harp sırasında Kıbrıs'ı Kral Konstantin'e teklif etmiş olan İngiltere'nin sonunda Kıbrıs'ı da Yunanistan'a verecek kadar lütüfkâr davranacağına inanmakta oluşumuzdur. Kısacası Yunanistan; Kıbrıs, Rodos, Meis, Oniki Adalar, İmroz ve Bozcaada dahil olmak üzere bütün Doğu Akdeniz Adalarını istemektedir" (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 861; Kitsikisis, 1964: 36).

4 Şubat 1919 günlü toplantıda ise İngiltere Başbakanı Lloyd George'un önerisiyle Amerikan, İngiliz, İtalyan ve Fransız yetkililerden oluşan bir uzmanlar kurulunun Yunan taleplerini incelemesi kararı alındı. Bu hamleyle zirve diplomasisi nedeniyle yaşanan bilgi eksikliği giderilmeye çalışıldı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 875; Smith, 2002: 112). Venizelos'un taleplerini incelemek üzere kurulan "Yunan İşleri Komisyonu", 5 Şubat'ta Fransız delege Jules Cambon başkanlığında göreve başladı. ABD'yi W.L. Westermann, Dr. Clive Day; İngiltere'yi Robert Borden, Eyre Crowe; Fransa'yı Jules Cambon, M. Gout; İtalya'yı M. de Martino, Colonel (Albay) Castoldi temsil ediyordu (Frus, The Paris Peace Conference 1919, III, 1943: 83; 876).

Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki toprak talepleriyle ilgili olarak incelemelerde bulunan komisyon, 6 Mart'ta çalışmalarını tamamlayarak (Nicholson, 1933: 278) küçük çaplı değişikliklerle ve bazı üyelerin özel görüşlerle ortaya koyduğu çekince koşullarıyla Yunan isteklerini kabul etti. 7 Mart'ta ise komisyonun raporu "Ülke Sorunları Merkez Komitesi'ne" havale edildi. Dört ülke temsilcisi de Yunanistan'ın Trakya üzerindeki isteğini küçük değişikliklerle onayladılar. Batı Anadolu konusunda ise birçok güçlükler ortaya çıkmıştı çünkü müttefikler, savaş döneminde yapmış oldukları gizli antlaşmalarla yükümlülük altına girmişlerdi. Bundan dolayı Yunanistan ve İtalya'nın toprak talepleri çakıştığından Batı Anadolu'nun paylaşılması konferansta çözülmesi zor sorunlar arasında yer almıştı (Sonyel, 2008: 76, 159; Evans, 2003: 130-131; Smith, 2002: 112-113).

Fransa ve İngiltere, Venizelos'un istediğinden daha küçük olmakla birlikte Yunanistan'ın Batı Anadolu'da büyük bir bölgeye sahip olması konusunda anlaşmaya karar verdiler (Smith, 2002: 112). Bu tarz bir kararın ilkin Anadolu'da Türklerin yeniden güçlenme ihtimaline karşı batı sınırları kapsamında önlem alınıyordu. İkinci olarak Yunan isteklerinin büyük ölçüde karşılanması muhtemel çatışma durumunda Yunan ordusunun Küçük Asya Macerası'na başlamasını kolaylaştıracak dolayısıyla büyük güçlerin askeri harekât gerçekleştirmesine gerek kalmayacaktı. Üçüncü olarak Batı Anadolu'da İtalya gibi güçlü bir devlet yerine daha kolay yönlendirebilecek bir devlet boy gösterecekti. Dördüncü olarak Antik Yunan kültürüne duyulan hayranlık nedeniyle dünya kamuoyunun sempatisi kazanılmış olacaktı.

Amerikan delegeleri ise İngiltere ve Fransa'nın Batı Anadolu'yu Yunanistan'a vermesi teklifine karşı olduklarını ifade etmişlerdi. Çünkü ellerindeki istatistikler Batı Anadolu'da Yunanlıların azınlıkta olduğunu göstermekteydi (Frus, The Paris Peace Conference 1919, XI, 1945: 525; Helmreich, 1996: 29). Ancak Mart ayının sonlarına doğru Amerikalılar, Anadolu'da Yunanistan'a toprak verilmesinin uygun olacağı fikrine yanaşmış göründüler. İtalyanlar ise böyle bir isteğin görüşülmesine bile karşı çıkmışlardı. Adalar konusunda ne Fransa ne de İngiltere bir öneride bulunmak istemişlerdi. Amerikan delegeleri ise bu konuda Yunan talebini desteklemişlerdi. Epir üzerindeki Yunan isteğiye İngiltere, Fransa ve ABD tarafından biraz değiştirilmiş olarak onaylanmış ancak İtalya hem adalar hem de Epir konusunda da itirazlarda bulunmaya devam etmişti. (Evans, 2003: 131; Smith, 2002: 113).

Yunan İşleri Komisyonu'nun Yunan isteklerini büyük ölçüde kabul etmesi üzerine İtalya harekete geçmeye karar verdi. İtalya Başbakanı Orlando, 19 Nisan 1919 tarihli Dörtler Toplantısı'nda İtalyan taleplerinden bahsetti. İtalyanlar başta Fiume, Dalmaçya kıyıları ve bazı adalar ile ilgili olmak üzere üçe ayırdıkları taleplerini sıraladılar (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 80-84). ABD Başkanı Wilson, Ondört Nokta'ya aykırı olduğu için bu taleplerin kabul edilemeyeceğini bizzat ifade etme ihtiyacı hissetti (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 84-87).

Wilson, Clemenceau ve Lloyd George; İtalyan delegasyonunun katılmadığı 21 Nisan 1919 tarihli toplantıda fikir teatisinde bulunmaya karar verdiler. Lloyd George, Yunan ve İtalyan isteklerini uzlaştırmak adına; *"İzmir ve İstanbul şehirleriyle, Ermenilere ayrılan topraklar hariç Anadolu topraklarından hatırı sayılır bir miktarın İtalyanlara verilmesini"* teklif etti. ABD Başkanı Wilson; *"İtalyanlarla komşu olmanın Yunanlılar da dahil olmak üzere herkese korku getireceğini"* iddia etti. Bu teorisini ispatlamak adına İstanbul'daki Rum Patriği'nin İtalyanları komşu olarak Anadolu'da istemedikleri sözünü hatırlattı. Lloyd George, bu kez İtalyanlara; *"Anadolu'da mandaterlik teklifi yerine, etki alanı verilmesini"* teklif etti. Bu teklife Wilson iki açıdan karşı çıktı; *"Birincisi İtalyanlar, İngilizler gibi bu tarz yönetimi uygulayabilecek tecrübeye sahip değildi. İkincisi de İtalyanların, Yunanlılar gibi bölgede etnik yönden bir talebi yoktu"*. Lloyd George bu kez; *"İtalyanlara bölgede ticarî haklar ve demiryolu yapımı gibi alanlarda izin verilmesini"* teklif etti. Wilson; *"İtalyanlara hakkı olmayan bir şeyin verilmesine katılmadığını"* söyleme ihtiyacı hissetti (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 106-107).

Büyük Güçlerin İzmir'in İşgaline Karar Vermesi

İtalyan heyeti, ABD Başkanı Wilson'un muhalif tavrı yüzünden 24 Nisan 1919'da konferansı terk etme kararı aldı. İtalyanların konferansta bulunmadıkları sırada, hem müttefik devlet temsilcileri ve özellikle Wilson'un onlara karşı duydukları kuşku giderek öfkeye dönüşmeye başlamış hem de Venizelos aradığı fırsatı bularak büyük güçler nezdinde çalışmalarını artırmıştı (Evans, 2003: 115; Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 223-227).

Wilson, Clemenceau ve Lloyd George'un katıldığı 2 Mayıs 1919 tarihli toplantıda İzmir'in durumu görüşüldü. ABD Başkanı Wilson; *"İtalya'nın Fiume'ye bir savaş gemisi, İzmir'e ise küçük bir filo gönderdiğini ve bu tarz askeri girişimlerden rahatsız olduğunu"* ifade etti. Lloyd George'a ulaşan Yunan kaynaklı bilgiye göre ise İtalyanların son hareketlerinin Türkler arasında da tepki ile karşılandığı ve şiddete dönüşebileceği iddia edilmekteydi. Wilson, hem İtalyan filosunun hareketlerini izletmek hem de Amerikan vatandaşlarını korumak amacıyla Amerikan zırhlı savaş gemisi U.S.S. Arizona'nın İzmir'e gönderilmesine karar verdi. İngilizler ve Fransızlar da aynı tavrı benimseyerek Türk karasularına savaş gemisi gönderip gambot diplomasisi ve güç gösterisi politikası uygulamaya karar verdiler (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 412-413; 422).

İngiltere Başbakanı Lloyd George, Yunan taleplerinin konferansta kabul edilmesi için uygun ortamın oluştuğunu düşünerek daha kesin adımlar atmaya hazırlanıyordu. Öyle ki 6 Mayıs 1919 tarihli toplantıda Lloyd George, yeni bir teklifte bulundu. Ona göre; İtalyanların İzmir Limanı'nda yedi gemisinin bulunması, İzmir'e asker çıkarmalarının an meselesi olduğunu gösteren bir işaretti. Lloyd George; *"İki ya da üç bölük Yunan askerinin İzmir'e çıkarılmasına izin verilmesini ve Yunan askerinin buradaki vatandaşlarını koruyabilmesini"* talep etti. Bu talebe büyük güçlerin temsilcileri olumlu yaklaşarak İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesine karar verildi (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 482-484). Alman karar gereğince müttefik askerî yetkilileriyle Venizelos arasında görüşmeler hemen başlatıldı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946:504-505). Nitekim Venizelos, 14.000 kişilik Yunan taburunun Kavala'da hazır olduğunu 10 Mayıs 1919 tarihli toplantıda ilgililere bildirdi (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 553-558).

İtalya Başbakanı Orlando'nun da katıldığı 12 Mayıs 1919 tarihli toplantıda; Yunan ordusunun İzmir'e asker çıkarmasına karar verildiği İngiliz, Fransız ve Amerikalı başkanlarca açıklandı. Wilson, orijinal fikrin Yunanistan tarafından değil kendilerinden geldiğini söylemesinin yanısıra İzmir'de yaşayan Rumların tehdit altında olduğu iddiasında bulundu (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 570-571).

Paris Barış Konferansı'nda alınan karar gereğince; İzmir, Yunan ordusu tarafından 15 Mayıs 1919'da işgal edildi. İstanbul'da bulunan müttefik temsilcileri Yunan ordusunun Türklere kötü muamelede bulunduğunu, Türkler tarafından mitingler düzenlenmeye başlandığını ve İzmir'in işgali nedeniyle çok sayıda protesto telgrafi geldiğini haber verdiler (Duru, 2001: 24; Selvi, 2007: 135). Örneğin Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Mark Lambert Bristol çok sayıda Türk'ün tutuklandığını ve evlerinin Yunanlılar tarafından yağmalandığını Paris'teki Amerikan Barış Komisyonu'na 18 Mayıs'ta bildirdi. Bristol, 20 Mayıs'ta gönderdiği bir başka yazıda; nüfus açısından çoğunluğu Türkler oluşturduğu halde İzmir'in işgaline izin verilmesini Wilson Prensiplerinin 12. maddesine aykırı bir hareket olarak değerlendirmekteydi (Erhan, 1999: 14-16). Bu tarz uyarılara rağmen Yunan İşleri Komitesi, daha fazla genişlememesi şartıyla Aydın'ın da Yunanistan'ın egemenliğe bırakılmasını 21 Mayıs tarihinde kayıt altına almıştı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 770-771).

Paris Barış Konferansı'nda Wilson Prensiplerinin 12. maddesine aykırı olarak Türklerin çoğunlukta olduğu bazı yerlerin Ermenilere ve Yunanlılara verilmek istenmesi ve özellikle de konferansta alınan kararlar; İzmir ve çevresinin Yunan işgaline maruz bırakılması, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yeni bir hareketin Anadolu'da güçlenmesine ortam hazırladı. İtilaf Devletleri arasında konferans esnasında yaşanan tartışmalar ve alınan tutarsız kararlar Türklerle imzalanacak antlaşmayı geciktirdiği gibi Türk-Yunan çatışmasına da yol açacaktı.

Büyük güçler Paris'e ulaşan birçok rapora rağmen Batı Anadolu'daki Yunan işgalinden ziyade İtalyanların askerî hareketlerine eleştiri getirmekteydiler. İngiltere, Fransa ve ABD'nin katıldığı 17 Mayıs 1919 tarihli toplantıda Lloyd George, İtalya'nın yayılmacı tavrının devamı durumunda İslam Dünyasının bu hareketlerden rahatsız olacağını dolayısıyla İngiltere ve Fransa'nın bu durumdan olumsuz etkilenebileceğini söyleyerek İtalyan askerî işgallerini benimsemediklerini içeren bir memorandum hazırlamaya karar verdiklerini açıkladı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 668-669; 688-689).

Paris Barış Konferansı'nda İzmir'in işgaline en sert tepki 17 Mayıs 1919'da Hint Müslümanları delegasyonu tarafından gösterildi. Hint Müslümanları delegasyonundan Ağa Khan, Hindistan'da bulunan 70 milyon Müslüman'ı temsilen konuştuğunu vurguladı. Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerin (İstanbul, Trakya, Anadolu) Wilson Prensiplerinin 12. maddesi gereğince Osmanlı Devleti'ne bırakılmasını istedi. Aftab Ahmad, Yusuf Ali, Maharajah of Bikanir ve Lord Sinha da Osmanlı Devleti'ne yaşam hakkı tanınması hususunda açıklamalarda bulunmuşlardı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, V, 1946: 690-701).

Milletlerarası Tahkik Heyeti'nin Paris Barış Konferansı'na Sunduğu Rapor (Amiral Bristol Raporu)

Türk sularında görevli olup bölgedeki olayları yakından görme imkanı bulan U.S.S. Arizona Savaş Gemisi Kaptanı J.H. Dayton, Yunan ordusunun Türklere yönelik şiddet hareketleri gerçekleştirdiğine dair raporunu Amerikalı yetkililere 1 Haziran 1919'da ilettiler. Bu tarz raporların artmasının yanı sıra Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin 15 Temmuz tarihli şikayeti üzerine Paris'teki Yüksek Konsey harekete geçmeye karar verdi (Erhan, 1999: 20-23; 30-42; Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi, II, 1996: 68-70). Nitekim, 18 Temmuz 1919 tarihli toplantıda İngiliz, Fransız, Amerikan ve İtalyan temsilciler; Anadolu'ya gönderilmek üzere bir araştırma komisyonu oluşturulmasını kabul ettiler (Frus, The Paris Peace Conference 1919, VII, 1946: 203-207; Documents on British Foreign Policy 1919-1939, I, 1947: 142).

ABD'yi temsilen Tuğamiral Mark Lambert Bristol, Fransa'yı temsilen Tuğgeneral Bunoust, İngiltere'yi temsilen Tuğgeneral Hare, İtalya'yı temsilen Korgeneral A. Dall'Olio araştırma komisyonuna katıldı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, IX, 1946: 44-46; Documents on British Foreign Policy 1919-1939, I, 1947: 418). Uluslararası Tahkik Heyeti üyeleri, 12 Ağustos-6 Ekim 1919 arası süren araştırmaları sonucunda ulaştıkları bilgilerle ilgili ilk izlenimlerini 7 Ekim 1919'da İstanbul'da ilgililere sundu. 47 maddeden oluşan belge incelendiğinde; İzmir'in işgaliyle birlikte Türklere reva görülen Yunan zulümleri doğrulanmaktaydı (Frus, The Paris Peace Conference 1919, IX, 1946: 47-57).

Komisyonun vardığı neticeler ise 13 Ekim 1919'da açıklandı. Bu rapor İzmir ve çevresinde yaşanan trajik olaylardan büyük ölçüde Yunanistan'ı sorumlu tutmuştu. Komisyon, Hristiyanların tehlike içinde olduğu söylentilerinin Yunan ordusunun çıkarmasına gerekçe oluşturamayacağını vurgulamış ve İzmir sürekli işgal altında kalmadığı takdirde, Yunan askeri güçlerinin bölgeden çekilmesini istemişti (Sonyel, 2008: 190; Frus, The Paris Peace Conference 1919, IX, 1946: 71-73; Türk İstiklal Harbi II. Cilt, Batı Cephesi 2.Kısım, 1999: 489-490). Buna rağmen Paris'teki Yüksek Konsey, bu raporu dikkate almamış ve Yunan işgaliyle birlikte başlayan mezalimin bölgede kalmasına göz yummuştu (Turan, 1999: 318).

Mustafa Kemal Paşa 24 Nisan 1920 tarihli TBMM'deki konuşmasında; *"İzmir olayını yerinde inceleyen ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde inceleme ve araştırma yapmak için geziler yapan bütün Amerikalı ve Avrupalı kişiler ve heyetler daima lehimize düşüncelerle dolu olarak ülkelerine geri dönmüşlerdir. Bu kişiler ve kurullar Avrupa ve Amerika kamuoyunda çeşitli araçlarla ülkemiz aleyhine yapılan kışkırtıcı propagandalara karşı tamamen üstünlük sağlamamışlarsa da barış için kesin*

kararların belirlenmesini üstlenen barış konferansı çerçevesi içerisinde az çok bir ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınmaya şayan bir cereyan tev-lidine muvaffak olmuşlardı” diyerek milli mücadelenin haklılığını uluslararası bir platformda ortaya koyan Tahkik Heyeti Raporu'nun önemine vurgu yapmaktaydı (TBMM Zabıt Ceridesi, I, 1958: 27).

SONUÇ

Batı Anadolu'da gerçekleşen haksız işgaller ve uygulanan kötü muamelelere karşı Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk milleti direniş göstermiştir. Milletlerarası Tahkik Heyeti'nin raporu başta olmak üzere bölgeden gönderilen çok sayıda yazıya rağmen Yunan işgaline dur denilmemiştir. Özellikle İngiltere, askeri birliklerinin sıcak çatışmadan uzak durmasını sağlamak amacıyla stratejik olarak Yunan ordusundan faydalanma yoluna gitmiştir. Türk ordusunun batı cephesinde kazandığı askeri başarılar, Yunanistan'ın Küçük Asya Macerasını, Küçük Asya Felaketine dönüştürdüğü gibi İngilizlerin Yunan ordusundan faydalanma stratejisinin de başarısızlıkla sonuçlanmasını sağlamıştır. Milli mücadele hareketinin gücünü Anadolu'da giderek hissettirmesi müttefikler arasında yaşanan fikir ayrılıklarının giderek belirginleşmesine etkide bulunduğu gibi Paris'te alınmış kararların uygulanabilme ihtimalini de azaltmıştı. Bu durum Türk tarafının da görüşlerinin dikkate alındığı yeni bir dönemin başlamasına zemin hazırlamıştır.

KAYNAKLAR

- Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi*,(1996). II, Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay.
- BİLSEL Cemil, (1998). *Lozan*, I, İstanbul: Sosyal Yay.
- ÇELEBİ Mevlüt, (2002). *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- Documents on British Foreign Policy 1919-1939*,I, 1919, (1947): (Ed.E.L. WOODWARD, Rohan BUTLER), London: H.M. Stationery Office.
- DURU Orhan, (2001). *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- ELLIS; Charles Howard (1929). *The Origin, Structure & Working of the League of Nations*, Boston: Houghton Mifflin Company,
- ERHAN Çağrı, (1999). *American Documents on Greek Occupation of Anatolia*, Ankara: SAM.
- EVANS Laurance, (2003). *Türkiye'nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924)*, İstanbul: Örgün Yay.
- HELMREICH Paul, (1996). *Sevr Entrikaları*, (Çev. Şerif EROL), İstanbul: Sabah Yay.

- JAESCHKE Gotthard, (1991). *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, (Çev.Cemal KÖPRÜLÜ), Ankara: TTK.
- KITSIKISIS Dimitri, (1964). *Yunan Propagandası*, İstanbul: Meydan Neşriyat.
- MACMILLAN Margaret,(2004). *Paris Barış Konferansı, 1919*, (Çev.Belkıs DIŞBUDAK), Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.
- NICHOLSON Harold, (1933). *Peacemaking 1919*, Simon Publications.
- Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS)The Paris PeaceConference,1919, II, (1942)*. Washington: Government Printing Office.
- (FRUS) The Paris Peace Conference, 1919, III, (1943)*.Washington: Government Printing Office.
- (FRUS) The Paris Peace Conference, 1919, IV, (1943)*.Washington: Government Printing Office.
- (FRUS) The Paris Peace Conference, 1919,V, (1946)*.Washington: Government Printing Office.
- (FRUS) The Paris Peace Conference, 1919,VII, (1946)*.Washington: Government Printing Office.
- (FRUS) The Paris Peace Conference, 1919, IX, (1946)*.Washington: Government Printing Office.
- (FRUS) The Paris Peace Conference, 1919,XI, (1945)*.Washington: Government Printing Office.
- SELVİ Haluk, (2007). *İşgal ve Protesto, İzmir'in İşgali İle İlgili Protesto Telgrafları*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- SMITH Michael Llewellyn, (2002). *Yunan Düşü*, (Çev. Halim İnal), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- SONYEL Salahi, (1995). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, I*, Ankara: TTK.
- SONYEL Salahi, (2008). *Mustafa Kemal (Atatürk) ve Kurtuluş Savaşı*, Ankara: TTK.
- TBMM Zabıt Ceridesi, I,(1958)*. Ankara.
- TURAN Mustafa, (1999).*Yunan Mezalimi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 2.Kısım, (1999)*. Ankara: Genelkurmay Yay.
- VENIZELOS Eleftherios, (1919). *Greece Before the Peace Congress of 1919*, New York: American-Hellenic Society.